

- Herrer igjen i eget hus, lettere enn vi hadde trodd

Sivilt apparat hindret alliert overkommando

I det store borgertoget for kong Haakon VII. den 7. juni 1945 gikk Tor Skjønberg blant de forreste i rekken av Hjemmefront-ledere. I disse dager frisker arkivbilder opp vår hukommelse om hvem som virkelig satt i den innerste «kretsen».

Hva som imidlertid ikke er kjent, er at Tor Skjønberg mer

— De kom tidlig med i den indre krets, Skjønberg?

— Ja, all høsten 1940 var jeg engasjert med å reise midler til personer som nektet å la seg true til medlemskap i NS, og som ble stående uten levebrød. Videre var jeg i kontakt med og forsøkte å ta meg av innsattes pårørende. Fra 1941 ble det mer sving på det organiserte hjemmefront-arbeidet, og jeg fikk være med i eller ha løpende kjennskap til den etter hvert nokså omfattende virksomhet, som sentralt ledet vår motstandskamp. Ved sin proklamasjon mars 1944 framstod Hjemmefrontens Ledelse som det offisielle organ.

Hindre anerkjennelse og mobilisering

Tor Skjønberg gikk, etter en kort tid (sommeren 1945) som skipsfartsminister, tilbake til forretningslivet. Her finner vi ham i daglig aktivitet.

Han poengterer at det i motstandskampens første tid var viktig å hindre Quisling i å danne en regjering som kunne ha skinn av å representere det norske folk. Hadde det lyktes, ville han ha

kunnet vinne andre nasjoners anerkjennelse, slutte fred med Tyskland og erklære de allierte krig. Dermed ville også muligheten for en krigsmobilisering av norsk ungdom være åpen.

Det annet hovedmål var å hindre Quisling og NS i å trekke norsk ungdom inn i krigstjeneste, f. eks. under påskudd av norsk arbeidstjeneste — som senere ville bli omgjort.

Begge mål ble nådd, ikke minst på grunn av det landsomfattende samhold som ble skapt, og de demonstrasjoner og ulydighetskampanjer (f. eks. lærerstreiken) som ble gjennomført.

Hindret et alliert administrasjonsapparat

— Etter at Hjemmefronten hadde seiret på disse punkter, og etter hvert som samarbeidet med Mil.org. utviklet seg, ble det naturlig å se både på de militære og de administrative forhold ved en maktovertagelse i Norge, fortsetter Skjønberg. — Det var på den ene side viktig å markere overfor tyskerne at nordmenn — i samarbeid med de allierte — hadde både evne og vilje til å kjempe

enn noen annen i de spennende og kritiske årene var med på å jevne forholdene mellom «hjemmefront» og «utefront». Hans innsikt, administrative talent og rike formuleringsevne kom vel til nytte i arbeidet med utformingen f. eks. av de brev som gikk fra Hjemmefrontens ledelse til regjeringen i London.

for å få friheten tilbake. Og på den annen side ville vi — når tyskerne trakk seg ut — ha et administrativt apparat klart, så vi kunne unngå en alliert overadministrasjon i Norge.

— Dette førte til at vi alt fra 1943 var i arbeid med å bygge opp et administrasjonssystem. Det ble nødvendig å finne pålitelige menn, som kunne gå inn som fylkesmenn, ordførere, politimestere, lensmenn — og dette system ble utarbeidet i detalj og forelagt London-regjeringen til godkjenning.

— Spennende og farlig arbeid?

— Ja, uhyre! Det forutsatte jo blant annet en god del reising og mye kontaktarbeid. Vi gjorde nok en del bomskudd, men vi lyktes. Og da systemet ble satt på prøve, fungerte det utmerket.

— Var det noen spenning mellom «ute» og «hjemme» på dette punkt?

— Vel, det var nok en del ulike synsmåter på mange ting. Egentlig ville jo begge parter det samme, men regjeringen og utepolitikkerne mistenkte nok Hjemmefrontens Ledelse for å ha ambisjoner med hensyn til tiden etter frigjøringen. Dette var ikke tilfelle, og under kontaktmøtet i Stockholm

1944 var det ikke lenger noe motsetningsforhold.

Bare lettelse

Tor Skjønberg reiste ikke tilbake til Norge etter å ha deltatt i det viktige møtet sammen med Øystein Thommessen, Arnefinn Vik, Jens Chr. Hauge og Wilhelm Thagaard. Fra London-regjeringen møtte Trygve Lie og Terje Wold. Skjønberg hadde oppdrag å utføre i London, og reiste dit. Han kom ikke tilbake til Norge igjen før noen tid før kapitulasjonen.

— Hvordan var Deres følelser ved hjemkomsten?

— Nei, spør meg ikke, smiler Skjønberg. — Jeg hadde neppe andre følelser enn lettelse, da jeg endelig kom i land ved Tønsberg Tønne. I to døgn hadde vi plasket over Skagerak i en liten snekke, og jeg var sjøsyk og elendig.

— Men, legger han til — det gikk ikke lenge før det var grunn til en mer dyptgående og varig lettelse. Da kapitulasjonen endelig var et faktum, og vi fikk prøve det system vi hadde bygd opp, viste det seg jo at vi igjen ble herrer i eget hus lettere og med mindre blodsutgytelse enn vi hadde fryktet!

Reidar Huseby.